

MOKYKLINIS UGDYMAS –VISYBIŠKAS VYKSMAIS

Tomas Stulpinas

Šiaulių pedagoginis universitetas

Šis tyrimas skiriamas mokykliniam ugdymui kaip visybiškam (holistiniam, gr. *holos* – visas) vyksmui pagrįsti, nes ugdymo mokslas nėra holistinis. Mokslinės pedagoginės žinios diferencijuojasi į gausybę atskirų disciplinų (dalinės pedagoginės disciplinos, pedagoginės koncepcijos ir srovės, pedagoginiai personaliniai mokslai).

Iš dalies ugdymo vyksmą holistiniu aspektu nagrinėjo J. Babanskis, B. Ličkačiovas, S. Šalkauskis, J. Laužikas, Vl. Rajeckas, J. Vaitkevičius, M. Lukšienė ir kt. Keliamos visybiško ugdymo problemos reikalauja teorinio pedagoginio pagrindimo ir praktinio sprendimo, nes mokykloje vyrauja ne visybiškas, bet vienpusiškas funkcinis procesas: lavinimas ir auklėjimas; vyksta du nederinami paraleliniai procesai – lavinimas ir auklėjimas, kurie savo ruožtu skaidosi į sudėtinės dalis. Dominuoja moksliskumas, intelekto lavinimas, mokomųjų dalykų turinys, pasyvus tikrovės suvokimas. Pernelyg daug dėmesio lavinimo sferoje skiriama žinioms, įgūdžiams ir mokėjimams. Nepakankamai akcentuojamos vertybinės orientacijos, siaurinama praktinė, reali veikla, kūrybinis darbas, mažai padedama asmenybės savišvietai, protiniam vystymuisi.

Auklėjimo srityje labiau akcentuojamas turinys (dorinis, pilietinis, estetiškas etc.), politizuoti tikslai ir pageidaujami rezultatai, bet mažai dėmesio skiriama asmenybei, bendravimui, socialinei veiklai, savivaldai, saviugdai.

Didaktika, auklėjimo teorija sukaupė daug empirinių susiskaidžiusių žinių. Mažai dėmesio kreipta į visybišką ugdymą kaip ypatingą mokslinio tyrimo kryptį. Neišnagrinėtas visybiško ugdymo turinys, elementai, holistinio ugdymo ryšys su individo saviugda.

Šiuolaikinė pedagoginė asmenybės ugdymo teorija neatspindi ugdymo proceso visybiškumo, neatskleidžia jo kaip sistemos. Paskiri šio proceso aspektai, dalys yra ištirinėti, bet be ryšio su požiūriu į jį kaip į vientisą teorinę sistemą. Atskirų pedagoginių procesų arba jų grupių teorijos turi įeiti į ben-

drają visybiško asmenybės ugdymo teoriją kaip sudėtinės dalys.

Mūsų tyrimo objektą sudaro ugdymo procesas, dalyką – bendrojo lavinimo mokyklos visybiškas ugdymas jo struktūrinių elementų funkcinėje vienybėje.

Tyrimas yra bendrojo mokslinio lygmens. Teoriniai apibendrinimai remiasi autoriaus empiriniais tyrimais, kurie apėmė 21 tūkstantį ugdytinių, daugiau kaip 1 400 pedagogų, 800 mokinių tėvų. Įvairiu laikotarpiu (1963–1995 m. m.) į tyrimą buvo įtraukta visų Lietuvos miestų ir rajonų 916 mokyklų, apie 1 100 mokyklinių klasių. Statistinis reiškinių studijavimas buvo derinamas su išsamiu kokybiniu paskirų ugdytinių ir pedagoginių reiškinių tyrimu.

Visybiškas pedagoginis procesas apima mokymą(si), lavinimą(si), auklėjimą (saviauklą) ir asmenybės vystymąsi. Mes tiriamo pagrindinius pedagoginių susitikimų procesus – lavinimą ir auklėjimą – kaip visumą.

LAVINIMU suprantamas bendrasis asmenybės parengtumas: žmonijos kultūros lobių perdavimas – perėmimas, bendrųjų ir specialiųjų gebėjimų plėtotė, savarankiško lavinimosi ir protinės veiklos kultūros būdų perėmimas, pasirengimas praktinei veiklai.

AUKLĖJIMAS nagrinėjamas siaurąja prasme kaip asmenybės kryptingumas, dvasingumas: jausmų, dvasinių poreikių, asmenybės savybių, idealų, nuostatų, savęs realizavimo, santykių su grožiu ugdymas.

Lavinimo ir auklėjimo sąvokos apima svarbiausią mokymo(si) ir vystymosi turinį.

Lavinimas ir auklėjimas įgyvendinamas intelektine, emocine bei psichomotorine formomis mokymo procese, užklasinėje ir užmokyklinėje veikloje.

Visą ugdytojų bei ugdytinių sąveiką apima penki svarbiausi neatskiriami vienas su kitu susiję elementai: ugdymo tikslai, pagrindai, turinys, metodika ir rezultatai.

Pagrindinio sąveikos turinio ir formų, esminių elementų tyrimas leidžia atskleisti visybiško proceso esmę ir pagrįsti jo kryptis.

Projektuojamas ir realizuojamas ugdymas, kaip holistinis procesas, yra efektyvesnis, kai jis vyksta švietimo institucijoje. Visybiška pedagoginio proceso struktūra yra aukštesnio lygmens ir efektyvesnė už jo atskirus dėmenis, t. y. lavinimą ir auklėjimą, tikslus, pagrindus, turinį, metodiką ir rezultatus. Visybiškas ugdymas rengia vientisą harmoningą asmenybę, sudaro palankiausias sąlygas humaniškiems ugdymo veikėjų santykiams.

Tyrimo tikslas – atskleisti mokyklinio ugdymo visybiškumą, jo sistemą, holistinio proceso efektyvumą.

Tikslas sąlygoja svarbiausius tyrimo uždavinius:

1. Teorinis holistinio ugdymo kryptingumo atsižvelgiant į asmenybės ir šalies poreikius nustatymas.

2. Vysibiško proceso galimybių ugdyti vientisą asmenybę atskleidimas.

3. Ugdymo proceso struktūros elementų – tikslų, pagrindų, turinio, metodikos, rezultatų – esmės aptarimas.

4. Ugdymo proceso struktūros elementų sąveikos visybiškumo atskleidimas.

5. Holistinio ugdymo peraugimo į asmenybės saviugdą kryptį numatymas.

Pagrindinės mokyklinio ugdymo, kaip visybiško proceso, idėjos įgyvendinamos Šiaulių pedagoginiame institute rengiant pedagogus ir keliant jų kvalifikaciją.

UGDYMO TIKSLAI KAIP SVARBIAUSIAS VISYBIŠKO PROCESO ELEMENTAS

Nustatant ugdymo perspektyvas, orientuojamasi į asmenybę dviem požiūriais – vertybiniu ir visybiniu.

Vertybinis požiūris apima hierarchišką sistemą: asmenybės, tautos, bendražmogiškąsias ir religines vertybes, jų prioritetus, tarpusavio ryšius.

Visybinis požiūris leidžia formuluoti tikslus remiantis žmogaus samprata, visomis ugdymo funkcijomis ir uždaviniais, visybinio požiūriu į tikrovę ir išvengtį vienašališkumo (S. Šalkauskis, L. Jovaiša).

Vertybinis požiūris yra visybinio dalis.

Autorius ugdymo perspektyvų problemą tyrinėjo Lietuvos atgimimo bei nepriklausomos valstybės kūrimo laikotarpiu šiomis svarbiausiomis kryptimis:

1. Įveikti tikslo atotrūkį nuo asmenybės, nuo objektyvių aplinkybių.

2. Atitikti specifines Lietuvos ekonomines, politines, kultūrines, šeimos tradicijas, liaudies pedagogiką ir kitas sąlygas.

3. Atsižvelgti į asmenybės dalyvavimą visuomenės gyvenime, į jos autonomijos ir apsisprendimo, kritiško vertybių sistemos priėmimo teisę.

4. Nustatyti bendrojo tikslo vaidmenį visai ugdymo sistemai.

5. Atsižvelgti į visų visuomenės jėgų interesus, siekti konsensuso, tolerantiškumo, įvairių pažiūrų sambūrio galimybių, neprimetant visai visuomenei vienos politinės jėgos prioritetus.

Ugdymo ir saviugdos perspektyvas sąlygiškai galima skirti į tris pakopas pagal jų bendrumo laipsnį – idealus, tikslus ir uždavinius.

Idealas – tai tobulybė, aukščiausias tikslas. Jam pasiekti šiuo metu nėra realių sąlygų, bet idealas parodo svarbiausią veiklos kryptį. Ugdymo idealai yra bendrieji (pilnutinis žmogiškumas, pilnutinis gyvenimas) ir specialieji – daliniai bei profesiniai. Pusę šimtmečio dalinis idealas – visapusiška ir harmoninga asmenybė – buvo traktuojamas kaip realus bendras ugdymo tikslas.

Individas gyvenimu ir ugdymu formuojasi tam tikrą profesinį idealą. Ketvirtųjų klasių mokinių apklausa 1992–1993 m. m. parodė, kad 1846 jaunieji respondentai turi tolimą profesinę perspektyvą, tačiau žemas gamybos ir išsilavinimo sferų prestižas.

Ugdymo tikslai yra bendrieji ir konkretieji.

Autorius bendrąjį realų ugdymo tikslą konkrečiomis sąlygomis – šalies atgimimo laikotarpiu suformulavo taip: **VISAPUSIŠKAS AUTONOMINĖS ASMENYBĖS GEBĖJIMŲ UGDYMAS REMIANTIS LAISVĖS, ŽMOGAUS IR TAUTINĖS KULTŪROS VERTYBĖMIS** (Stulpinas, 1990). Formuluoatė yra atvira ir labili.

Atkūrus šalies valstybingumą, Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992 m.) buvo pateikta analogiška bendrojo ugdymo tikslo formuluotė, akcentuojanti asmenybės savarankiškumo, kūrybingumo ir gebėjimų ugdymą. Tačiau ugdymo turinio projektai (1994 m.) akcentus nuo asmenybės perkėlė į ekonominę, politinę ir kultūrinę sferas. Bendrasis ugdymo tikslas nesuformuluotas Lietuvos švietimo įstatyme, jame išdėstyti daliniai uždaviniai be apibendrinančios esminės strateginės nuostatos.

Bendrieji tikslai yra būtina, bet nepakankama holistinio proceso sąlyga kiekvienu konkrečiu atveju. Siekiant ugdymo tikslų pakankamumo bei veiksmingumo, reikia juos priartinti prie objektyvių ir subjektyvių pedagoginio proceso aplinkybių. Tai atlieka konkretieji tikslai.

Jie paprastai keliama artimajai perspektyvai. Mūsų atlikta 1993 metais 1561 respondento (ketvirtųjų klasių, vyresniųjų klasių mokiniai, studentai) apklausa parodė, kad visos grupės kasdien turi artimiausius lūkesčius mokykloje: mokslo ir bendravimo sėkmės siekimas, vyresniųjų klasių mokiniai dažnai tikisi mokyklos darbo sutikimų.

Konkretieji tikslai optimaliai gali funkcionuoti tik susiję su bendraisiais tikslais. Kai mokykloje buvo pervertintas idėjinis politinis auklėjimas, darbinis mokymas, ugdymo procesas neteko visybiško pobūdžio.

gimtį, vientiso žmogaus ugdymo, humaniškumo ir demokratiškumo, atsinaujinimo, tautiškumo, švietimo prioriteto ir kiti principai.

Bendrieji ir specifiniai (instituciniai pedagoginiai) principai visų pirma grindžia pedagoginę švietimo įstaigų ir veikėjų veiklą. Bendriesiems mokymo principams skirtini individualizavimo, diferenciacijavimo ir integravimo, veiklos, teigiamo emocinio fono, moksliskumo, prieinamumo ir kt. Pagal tradiciją aptariamoms dvi pagrindinės principų grupės: didaktikos ir auklėjimo teorijos principai. Autorius bandė pagrįsti išvadą apie didaktikos ir auklėjimo principų tapatumą (Stulpinas, 1979). Savo ruožtu galima hipotetiškai teigti, jog yra du pedagoginio proceso principai – moksliskumas ir prieinamumas. Jie įeina į bendrųjų ugdymo principų grupę.

Specifiniai principai veikia siauriausioje pedagoginių reiškinių srityje, jie yra žemiausio apibendrinimo laipsnio. Tai valdymo, organizacijų, mokslinių tyrimų, paskirų mokomųjų dalykų, profesinio konsultavimo, papildomojo ugdymo, autodidaktikos ir kitų pedagoginės veiklos sričių principai.

Bendresnį teiginį, kurį atskleidžia principas, konkretina praktinės rekomendacijos – bendrosios ir dalinės TAISYKLĖS. Antra vertus, plačiausia prasme konkretesni principai taip pat atlieka taisyklių vaidmenį aukštesnio apibendrinimo laipsnio norminiams teiginiams.

Visybiškas ugdymas remiasi visais principais tokiu laipsniu ir apimtimi, kiek norminiai teiginiai padeda sujungti lavinimo ir auklėjimo procesus ir ugdyti vientisą harmoningą asmenybę. Lavinimo ir auklėjimo procesų specifiką grindžia principų taisyklės.

ŽMOGAUS IR KULTŪROS INTEGRAVIMAS UGDYMO TURINYJE

Lietuvos ugdymo turinio pagrindą sudaro tautinė kultūra. Ja remiantis, einama į kitų šalių – Europos ir pasaulio – kultūrą.

Sudarant bendrą integruotą ugdymo turinį, atsižvelgiama į jį nulemiančius veiksnys.

Ugdymo turinys pirmiausia priklauso nuo to, kaip visuomenėje suprantamas, traktuojamas žmogaus (biologinė, psichinė, dvasinė jo prigimtis). Lietuvoje daugelį dešimtmečių žmogus buvo ekonominis dydis, darbo jėga. Toks požiūris į žmogų nulėmė antidemokratinę švietimo kryptį. Kuriant demokratinę mokyklą, būtinas ugdymo turinio humanizavimas. Reikia išspręsti pagrindinį klausimą – kokia jo reikšmė žmogui.

Bendrieji ir konkretieji tikslai yra įvairūs dėl jų pasirinkimo kriterijų: apimtys, lygio, trukmės, formos, viešumo, veiklos būdo, turinio ir t. t.

Ugdymo uždavinių suprantami būtini tikslui pasiekti veiksmai. Jie yra pagrindiniai ir pagalbiniai.

Ugdymo perspektyvoms būdingas dinamiškumas, svarbus yra jų vieningumas.

VISYBIŠKO UGDYMO PAGRINDAI

Holistinio ugdymo ištakos randamos Vakarų filosofijų (fenomenologija, egzistencializmas, filosofinė antropologija ir kt.), sociologijų (sistemų teorija, veiksmo teorija, visuomenės teorija) ir psichologijų (asociacinė, gaštaltinė, humanistinė ir kt.) kryptyse.

Vienas svarbiausių holistinio ugdymo šaltinių yra humanistinė psichologija, kuri žmogų laiko unikalia visybiška sistema, integralia asmenybe, galinčia save realizuoti. Būtina domėtis visos vaiko asmenybės ugdymusi, siekti asmenybės vienybės, žmogaus patyrimo vieningumo, integruoti emocinius ir kognityvinius mokymosi elementus (A. Maslovas, K. Rodžersas, G. Olportas, A. Kumbsas, G. Braunas). Būtina padėti vaiko kūnui, jausmams ir protui (D. Vaitmo). Vakarų Europoje daug dėmesio skiriama intelektui, JAV prioritetinė yra vaikų veikla.

Vakarų filosofijos, sociologijos, psichologijos mintis kelia visybiško ugdymo problemą, bet žmogus traktuojamas arba be ryšio su jo ugdymo procesu, arba procesas aptariamas kaip socialinis, ne mokyklinis, arba pagrindiniai ugdymo uždaviniai bandomi spręsti vien mokymo(si) procese.

Visybiškam ugdymui ypatingą reikšmę turi MOKYMO IR AUKLĖJIMO VIENOVĖS dėsningumas. Tarpusavyje susijusios žinios, išgyvenimai ir vertybės studijuojamos keturiais atžvilgiais: turinio, santykių, konkrečių situacijų ir mokyklos gyvenimo (V. Ainzydleris).

Holistinis ugdymas remiasi principais – ne atskirais teiginiais, bet vieningą jų sistema arba integruota visuma.

Autorius bando grupuoti ugdymo išeities teiginius pagal jų apibendrinimo laipsnį. Visi pedagoginiai principai skiriami į vadovaujančiuosius, bendruosius ir specifinius.

Vadovaujantieji principai yra visos visuomenės ugdymo struktūrų pagrindas. Pagrindiniai socialinio pedagoginio lygmens teiginiai yra atitikimo pri-

Parinkdami ugdymo turinį, mokslininkai vadovaujasi filosofinėmis, sociologinėmis, psichologinėmis kryptimis, mokslo sistema ir logika, visuomenės faktoriais.

Holistinis procesas apima ir mokomuosius dalykus, ir bendruosius kultūros bruožus. Bet kuris kultūros etapas turi bendrus komponentus: žinias, įgūdžius ir mokėjimus, kūrybinės veiklos patyrimą ir emocinių vertybinių santykių normas (I. Lerneris).

Autoriaus tyrimai parodė, kad žemo pažangumo paaugliai patiria sunkumų dėl ankstesnių mokymosi metų žinių spragų. Jie intensyviau dirba, kai nagrinėjamos fundamentinės žinios, bet jos nesusiejamos su kita analogiška ir neesmine informacija. Rimtų sunkumų žemo pažangumo mokiniai patiria lygindami, apibendrindami ir konkretindami informaciją. Aukšto ir žemo pažangumo mokinių darbo tempas, rezultatai įvaldant mokėjimus ypač skiriasi informacijos perėmimo pradžioje. Aukšto pažangumo mokiniai ypač skiriasi nuo kitų kūrybinių savarankiškų užduočių vykdymo efektyvumu.

Skirtingi mokinių emociniai vertybiniai santykiai su tikrove. Mokymo procese žemo pažangumo mokiniai nuolat patiria diskomfortą, neigiamas emocijas. Aukšto pažangumo mokiniai pedagoginiame procese jaučia pasitenkinimą, bet jie patys kritiškai vertina savo žinias, naują informaciją.

Mūsų stebėjimų (pamokų stenogramų) duomenimis, įvairių pagrindinės mokyklos dalykų pamokose turinio komponentai įvedami nevienodai. Žinioms tenka apie 40%, įgūdžiams ir mokėjimams sudaryti – 45%, kūrybinei veiklai – 10% ir emocinėms vertybinėms nuostatoms – 5% informacijos vienetų ir atitinkamai trukmės. Aiškiai vyrauja atgaminamasis veiklos pobūdis, kūrybai daugiau dėmesio skiriama dailės ir darbų pamokose. Visai nepakankamai atsižvelgiama į ugdytinių nuomonę. Mokinių anketinė apklausa parodė, kad toks darbo stilius juos tenkina.

Ir visas lavinimo turinys, ir kiekvienas mokomasis dalykas susideda iš minėtų keturių komponentų. Iš jų susideda visos vaikų veiklos turinys: būrelių, sekcijų, bendruomenės, šeimos, organizacijų ir kt. veikla. Taigi galima daryti išvadą, jog šie komponentai bendri ne tik lavinimo, bet ir auklėjimo turiniui, t. y. apskritai ugdymo turiniui.

VISYBIŠKI UGDYMO METODIKOS ASPEKTAI

Ugdymo perspektyvoms realizuoti būtinos palankios socialinės, materialinės, psichologinės ir pedagoginės sąlygos. Mokyklos reforma, naujas ugdymo turinys reikalauja metodiškai parengti mokytojus. Ugdymo perspektyvos

pervedamos į ugdytinio veiklos motyvus ir įgyvendinamos humaniškų pedagoginių santykių sistemoje. Humanistinė pedagogika rekomenduoja gerbti ugdytinį, vertinti iš teigiamų pozicijų, derinti globą, teisingumą ir atvirumą, sudaryti sąlygas ir skatinti savarankiškumą bei aktyvumą, pasitikėti vaiku.

Holistiniu aspektu vertingos I. Lernerio ir M. Skatkinio metodų koncepcija bei B. Lichačiovo polimorfinė ugdymo formų sistema.

Lavinimo ir auklėjimo perspektyvoms įgyvendinti galima panaudoti žymesnių ugdymo sistemų visybiškumo elementus. Diferencijuotą, probleminį, modulinį mokymą, Valdorfo sistemą, Montesori metodą ir kitus bandymus tikslinga vadinti „ugdymo sistemomis“. Šis terminas išsamiai apibūdina patyrimą: rodo bandymoplaningumą, elementų tikslingumą, sąryšingumą bei santykinį savarankiškumą. Naujos sistemos daugiausia tobulina mokymo turinį ir procesą, bet jos atlieka ne tik lavinamąsias, bet ir auklėjamąsias funkcijas, turi daugiaplanę, neretai holistinę įtaką asmenybei, visybiško pedagoginio proceso elementų.

Autorius atliko diferencijuoto mokymo bandymus su žemo pažangumo mokiniais trimis pagrindinėmis kryptimis (Stulpinas, 1977):

1. Mokinio požiūrio į mokymąsi keitimas.
2. Organizuotumo didinimas.
3. Mokymas teisingai mąstyti.

Žemas pažangumas įveikiamas tik ilgu ir kruopščiu pedagogo ir mokinio darbu. Rezultatai gaunami susiejant į vieningą srautą lavinimo ir auklėjimo procesus kolektyvinio klasės darbo sąlygomis.

Diferencijavimas efektyvus dirbant su aukšto intelekto, turinčiais negalių vaikais. Pagrindinė kryptis yra ne vienpusiškas tobulinimas, bet vientisos asmenybės ugdymas.

UGDYMO REZULTATAI KAIP NAUJA PERMANENTINIO VISYBIŠKO PROCESO PAKOPA

Tikslas nulemia ugdymo ir saviugdos kryptį, prognozuoja būsimą rezultatą. Mūsų tyrimais nustatyta, kad mokymo rezultatai nulemia realias vaikų galimybes įgyvendinti savo ateities svajones. Dviem pjūviais (mokantis mokykloje ir baigus ją) tirti žemo ir aukšto pažangumo paaugliai. Pirmieji mokykloje nebuvo linkę susieti būsimos profesijos su aukštesniu išsilavinimu ir 93,4% įsidarbino gavę aštuonių klasių pažymėjimą. Tik 4% baigė vidurinę mokyklą. Visi tirti gerai besimokiusieji gavo vidurinio mokslo baigimo atestatus ir pradėjo dirbti arba studijavo. Profesijas, kurios reikalavo vidurinio

praktinės veiklos sąsajos, darna. Abu posistemius įgyvendina penki ugdymo elementai: tikslai, pagrindai, turinys, metodika ir rezultatai, kurių kiekvienas susideda iš jam būdingų komponentų. Holistinis ugdymas parengia žmogų saviugdai. Asmenybė, tobulėdama pati, turi didesnę įtaką ir reikšmingiesiems kitiems, ir apskritai aplinkai. Taip per holistinio ugdymo ir saviugdų sąveiką vyksta nenutrūkstamas asmenybės ir visuomenės dvasinis progresas.

LITERATŪRA

1. Stulpinas T. Ugdymo tikslai. Šiauliai, 1993.
2. Stulpinas T. Ugdymo principai. Šiauliai, 1993.
3. Stulpinas T. Ugdymo turinys. Šiauliai, 1994.
4. Stulpinas T. Ugdymo metodikos bruožai. Šiauliai, 1995.
5. Stulpinas T. Mokinių žemo pažangumo priežastys ir jų šalinimas. Kaunas, 1977.
6. Stulpinas T. Didaktikos principai. Vilnius, 1979.
7. Stulpinas T. Atgimstančios tautos ugdymo tikslai // Tautinė mokykla. 1990. Nr. 5.
8. Stulpinas T. Autodidaktikos samprata // Pradinio ugdymo problemos. Šiauliai, 1992.

EDUCATION AT SCHOOL: A PROCESS OF PRODHCING WHOLE PERSON

Tomas Stulpinas

S u m m a r y

The author reviews his research done on the process of holistic (in Greek 'holos' means 'the whole') education at school during the period 1963–1995.

The concept implies the education of the harmonious whole personality within the holistic pedagogical process.

The author's research suggests a system of holistic education at school. The subsystems are the integrated processes of education and training. Their implementation is ensured by main interrelated elements, i. e., the aims, foundations, content, methods, and results of education. The elements of education consist of components whose structure is further divided into details and microdetails.

Holistic education at school is investigated as an integral theoretical system that generalizes the empirical data of didactics, the theory of education, and practical experiences. A wide theoretical perspective enables practitioners to solve separate educational problems in a more effective way.

The main ideas of holistic education are being implemented at the Šiauliai Pedagogical Institute (Lithuania) in training and recertifying teachers.

išsilavinimo, pasirinko 16,6% silpnųjų ir 93,5% stipriųjų mokinių. Kas penktas žemo pažangumo mokinys tapo nekvalifikuotu darbuotoju. Vadinasi, reikalinga speciali pedagoginė pagalba mokykloje, kad būtų išugdyta harmoninga asmenybė ir patenkinti aukštos kvalifikacijos specialistų poreikiai.

Ugdymo rezultatais siekiama svarbiausio rodiklio – asmenybės savarankiškumo. Savarankiškumas rodo, jog ugdymo procesas pakyla į kokybiškai naują, aukštesnę pakopą – į asmenybės saviugdą.

Praktiškai parengiant auklėtinį savarankiškiems kompetentingiems mikroaplinkos problemų sprendimams, savęs tobulinimui, svarbus vaidmuo tenka mokinių savivaldai (J. Laužikas, R. Dobranskienė).

Daugelį dešimtmečių Lietuvos mokykla taikė A. Makarenkos kolektyvo ir jo organizavimo metodo – savivaldos teoriją. Savivalda tarnavo kolektyvui su komunistiškai kryptingomis veiklos ir kovos formomis kurti. Savivaldos dalyvių santykiai buvo grindžiami priklausomybės ir pavaldumo principu, viešojo nuomonė turėjo formuoti kryptingą savo narių elgesį ir „sprogdinti“ bet kokią nukrypimą nuo diktato. Tokia sistema griauja ugdymą kaip holistinį procesą.

Vienas svarbiausių visybiško ugdymo rezultatų yra tai, kad žmogus pradeda rūpintis pats savimi, t. y. užsiima saviugda.

Saviugdą sudaro dvi pagrindinės dalys – savišvieta (savarankiškas mokymasis, lavinimasis) ir saviaukla.

Autorius atliko kai kuriuos savarankiško mokomojo pažinimo, t. y. autodidaktikos tyrimus (Stulpinas, 1992).

Savarankiško mokomojo pažinimo struktūra susideda iš tikslo, motyvų, turinio, veiklos (metodų ir formų), savikontrolės ir savęs vertinimo.

Pagrindiniai bendrosios autodidaktikos principai yra kompetencija (socialinė, dalykinė) ir labilumas (dalinis, pilnas).

Saviaukla – tai savo jėgų, gebėjimų, charakterio tobulinimas, asmenybės trūkumų šalinimas (V. Spurga).

Savišvieta ir saviaukla efektyvios tik holistiniame procese: individas tuo pačiu metu veikia ir kaip ugdytojas, ir kaip ugdytinis, siekia vidinės ir išorinės harmonijos, susidaro autokoncepciją, atsinaujina.

*

Holistinis ugdymas sudaro sistemą. Jos posistemiai yra integruoti lavinimas ir auklėjimas, kurių esminės formos – asmenybės intelekto, emocijų ir

ros", Jėzuitų) gimnazijos ne dėl jų formalaus statuso, bet dėl pedagogų kompetencijos, autoriteto. Šiuo metu įtvirtinama formali prestižinė mokykla steigiant skirtingas nuo vidurinių mokyklų gimnazijas. Kuo jos traukia mokinius ir jų tėvus? Dabartinių gimnazijų prestižą lemia aukštesnio lygio mokymo turinys. Juo pasitenkinama. Kiti kriterijai dabar ne taip svarbūs. Kodėl? Į šį klausimą bus galima argumentuotai atsakyti, kai daugelio mokyklų (gimnazijų) mokymo kokybės lygis bus maždaug vienodas. Tada kitų kriterijų vertinimas įgis didesnę patrauklumo jėgą.

Tarpukario Lietuvoje gimnazijos, universitetas, institutai, akademijos buvo lengvai prieinami. Nebuvo konkursų. Dabar konkursai tūkstančiams jaunuolių, turinčių patenkinamus ir gerus pažymius, užtrenkia duris į gimnazijas, aukštesniasias ir aukštąsias mokyklas. Vadinasi, jos sunkiai prieinamos. Manoma, kad konkursų dydis nusako mokyklos prestižą, bet ne visada taip yra, nes šiuo metu ypač vilioja populiarios specialybės, turinčios didelę paklausą darbo rinkoje.

Kad prestižinės mokyklos būtų prieinamos, reikėtų:

- didinti jų skaičių tol, kol visos arba dauguma bus prestižinės, t. y. normalios,
- nusteigti elitinių mokyklų,
- garantuoti mokyklų sistemos vientisumą, t. y. nekliudomą perėjimą iš žemesnės mokyklos pakopos į aukštesniąją pagal teigiamus pažymėjimus.

2. Nustatyta, kad nenorintieji mokytis mokykloje, esti nepatenkinti grubių, nedoru elgesiu su mokiniais, jų asmenybės nesupratimu, žeminimu bei negerbimu. Tai sena mūsų mokyklos bėda. Ją būtų galima įveikti, jeigu į pedagogines mokyklas ir universitetus būtų atrenkami iš prigimties gabūs bendrauti su žmonėmis, jeigu būsimieji pedagogai būtų geriau rengiami mylėti savo auklėtinius, dorai su jais elgtis, juos atjausti, suprasti. Tam nepakanka vienos kitos paskaitos apie bendravimą, santykius, reikia pratybų, o jų nėra pedagogikos kurse.

Ugdymo patrauklumą stiprina pedagogų kvalifikacijų garsas (kvalifikaciniai, moksliniai vardai ir laipsniai), dalyvavimas moksliniame, visuomeniniame gyvenime, tačiau svarbiausia – gebėjimas visus išmokyti dėstomų dalykų įtraukiant į ugdymo vyksmą įgimtas ir įgytas mokinių saviraiškos jėgas, panaudojant šiuolaikišką mokymo techniką. Tam reikia ne tik dalykinių, bet ir psichologinių, metodinių bei technologinių žinių, mokėjimų, kuriais vis dar